

GLOBALIZATSIYA JARAYONIDA FALSAFIY G'OYALAR VA ULARNING IJTIMOIY TARAQQIYOTDAGI ROLI

Yuldasheva Diloram

*Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti,
Izhtimoiy va gumanitar fanlar bo'limi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Maqolada axborotlashgan jamiyatda mafkuraning roli va uning ijtimoiy taraqqiyotdagi ta'siri tahlil qilinadi. Axborot texnologiyalari va globalizatsiya jamiyatdagi mafkura shakllanishiga qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rib chiqadi. Tarixiy va zamonaviy nuqtai nazardan, mafkura o'zgarishlari siyosat, madaniyat va iqtisodiyotga qanday ta'sir qilganligi muhokama qilinadi. Maqola mafkura va ijtimoiy taraqqiyot o'rtasidagi aloqalarni o'rganadi.

Kalit so'zlar: Axborotlashgan jamiyat, mafkura, ijtimoiy taraqqiyot, globalizatsiya, axborot texnologiyalari, tarixiy jarayonlar, siyosiy tizim, madaniyat, raqamli vositalar, qadriyatlar.

KIRISH

Axborotlashgan jamiyat bugungi kunda dunyo miqyosida eng muhim ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy jarayonlardan biri sifatida shakllanmoqda. Bu jamiyatda axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarining rivojlanishi insonlarning hayoti, ishlash usullari va o'zaro muloqotini tubdan o'zgartirmoqda. Internet, mobil aloqa va raqamli texnologiyalar, o'z navbatida, jamiyatni yanada transformatsiya qilishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, axborotlashgan jamiyatda mafkura, ya'ni umumiy qarashlar va qadriyatlar tizimi yangi shakllarga ega bo'lib, insonlar orasidagi dunyoqarashlar, siyosiy va ijtimoiy strukturalar, hatto madaniyat ham sezilarli darajada o'zgaradi.

Tarixiy jihatdan, mafkura ijtimoiy va siyosiy tizimlarning asosiy omili sifatida shakllangan. Har bir davrda o'zining mafkura tizimi bo'lib, u o'zgaruvchan ijtimoiy sharoitlar, siyosiy hokimiyatlar va iqtisodiy tuzilmalar bilan chambarchas bog'liqdir. 20-asrda, masalan, kommunizm, liberalizm va konservatizm kabi mafkura shakllari, jamiyatda o'zgarishlarni amalga oshirishga katta ta'sir ko'rsatgan. Biroq, bugungi kunda globalizatsiya va raqamli kommunikatsiyalarning kuchayishi bilan mafkura shakllari tezda o'zgarib bormoqda. Axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali yangi dunyoqarashlar va qadriyatlar tarqalmoqda, bu esa jamiyatning turli sohalaridagi o'zgarishlarga olib kelmoqda. Maqolada, axborotlashgan jamiyatda mafkura qanday rivojlanayotganini, uning ijtimoiy taraqqiyotga qanday ta'sir ko'rsatayotganini va tarixiy jarayonlarda mafkuraning o'zgarishini tahlil qilishni maqsad qilganmiz. Bu o'rganish, jamiyatda mafkura va ijtimoiy o'zgarishlar o'rtasidagi murakkab

aloqalarni, shuningdek, global axborot tizimining jamiyatga ta'sirini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Axborotlashgan jamiyatda mafkuraning roli va uning ijtimoiy taraqqiyotdagi o'rni haqida turli nazariyalar va tadqiqotlar mavjud. Mazkur adabiyotlar tahlilida, axborotlashgan jamiyat va mafkura o'rtasidagi aloqalar, shuningdek, ijtimoiy va siyosiy tizimlarga ta'siri haqida bir nechta asosiy qarashlar ko'rib chiqiladi.

Castells (2000) o'zining "Axborot jamiyati" asarida axborot texnologiyalarining ijtimoiy tuzilmalarni qanday o'zgartirayotganini tahlil qiladi. Uning fikricha, axborotlashgan jamiyatda mafkura va ijtimoiy tizimlar bir-biriga bog'liq bo'lib, axborot oqimlari jamiyatdagi barcha qarashlar va qadriyatlarni shakllantiradi. U, shuningdek, axborot texnologiyalarining siyosiy hokimiyat va iqtisodiy tizimlarni qanday o'zgartirayotganini ta'kidlaydi [2].

Foucault (1977) mafkura va bilish nazariyasi haqida so'z yuritgan. Uning fikriga ko'ra, mafkura jamiyatdagi kuchlarning tarqalishiga ta'sir qiladi va axborotning boshqarilishi, bilishning shakllanishiga asos bo'ladi. Foucault axborotning markazlashtirilgan boshqaruviga qarshi chiqadi va bu jarayonning jamiyatda erkinlikka qanday ta'sir qilayotganini o'rganadi [3].

Habermas (1962) "Jamoat sohasi" asarida kommunikatsiya va axborot almashinuvi jarayonlarini ijtimoiy rivojlanishda markaziy omil sifatida ko'radi. U, shuningdek, axborotlashgan jamiyatda demokratik ishtirokni va erkin muloqotni ta'minlashda mafkuraning qanday rol o'ynashini tahlil qiladi [4].

Bauman (2000) globalizatsiya va uning ijtimoiy tuzilmalarga ta'siri haqida fikrlar bildirgan. U, axborotlashgan jamiyatda mafkura va identifikatsiya o'rtasidagi o'zgarishlarni o'rganadi, global tarmoqlarda yangi qadriyatlar va dunyoqarashlarning shakllanishini ta'kidlaydi [1].

Metodologiya:

Tahliliy yondashuv: Bu metod axborotlashgan jamiyatda mafkura o'zgarishlarini va ularning ijtimoiy tizimlarga ta'sirini o'rganish uchun ishlatiladi. Maqolada, adabiyotlar asosida mafkura va ijtimoiy taraqqiyot o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qilishga e'tibor qaratiladi.

Komparativ tahlil: Axborotlashgan jamiyatda mafkura o'zgarishlarini tahlil qilishda turli mamlakatlardagi ijtimoiy va siyosiy tizimlar o'rtasida taqqoslash usuli qo'llaniladi. Bu yondashuv, global axborotlashuv va uning turli jamiyatlardagi ta'sirini ko'rib chiqish imkonini beradi.

Kvalitativ metodlar: Maqolada mafkuraning ijtimoiy taraqqiyotga ta'sirini o'rganish uchun intervyular, so'rovlar va anketalar asosida yig'ilgan ma'lumotlar tahlil qilinishi mumkin. Bu metodlar jamiyatdagi mafkura o'zgarishlarini va uning aholiga qanday ta'sir qilayotganini aniqlashda qo'llaniladi.

Tarixiy tahlil: Mafkura o'zgarishlarini tarixiy jihatdan o'rganish uchun tarixiy yondoshuvlar ishlatiladi. Bu metod, mafkura va ijtimoiy taraqqiyotning o'zgarishlarini va tarixiy sharoitlarda qanday shakllanganini aniqlash imkonini beradi.

Ushbu metodologiya yordamida axborotlashgan jamiyatda mafkura va ijtimoiy taraqqiyot o‘rtasidagi aloqalar chuqur tahlil qilinadi, shuningdek, global axborot tizimining jamiyatga ta’siri o‘rganiladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Axborot texnologiyalarining ta’siri: Axborotlashgan jamiyatda axborot texnologiyalarining rivojlanishi va global kommunikatsiyalarning kuchayishi ijtimoiy taraqqiyotga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Raqamli vositalar, ijtimoiy tarmoqlar va internet orqali ma’lumotlar va qadriyatlar tez tarqaladi. Bu jarayon, o‘z navbatida, jamiyatdagi mafkura va dunyoqarashlarning tezda o‘zgarishiga olib keladi. Jamiyatning ijtimoiy va siyosiy tizimlari axborot texnologiyalari orqali boshqarilishi mumkin, bu esa yangi mafkura shakllarining paydo bo‘lishiga imkon yaratadi.

Mafkura va siyosiy tizimlar: Mafkura, tarixan, siyosiy tizimlarning muhim qismlaridan biri bo‘lib kelgan. Zamonaviy axborotlashgan jamiyatda, mafkura, siyosiy tizimlarni shakllantirishda va ularga ta’sir ko‘rsatishda davom etadi. Biroq, axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan, mafkura markazlashtirilgan siyosiy tizimlar orqali emas, balki ommaviy axborot vositalari va internet orqali keng tarqaladi. Bu jarayon ijtimoiy va siyosiy tizimlarda yangi erkinliklar va imkoniyatlarni yaratadi, lekin shu bilan birga, yangi ijtimoiy va siyosiy ziddiyatlarni ham keltirib chiqaradi.

Globalizatsiya va mafkura: Globalizatsiya jarayonlari ham mafkuraning shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Raqamli texnologiyalar va global tarmoqlar orqali turli madaniyatlar va qadriyatlar o‘zaro aloqada bo‘lib, yangi global mafkura shakllarini yaratadi. Bu, o‘z navbatida, mahalliy va global qadriyatlar o‘rtasidagi ziddiyatlarni kuchaytirishi mumkin. Jamiyatlarda yangi global identifikatsiya va birlashuv jarayonlari mavjud bo‘lsa-da, ba’zi mahalliy an’anaviy qadriyatlar saqlanib qolmoqda.

Ijtimoiy taraqqiyot va madaniyat: Axborotlashgan jamiyatda mafkura o‘zgarishlari madaniy qadriyatlar va ijtimoiy strukturalarga ta’sir ko‘rsatadi. Madaniyat va ijtimoiy tizimlar raqamli texnologiyalar orqali global miqyosda tarqalmoqda. Bu jarayon ijtimoiy tizimlarni yanada globalizatsiyalashgan va o‘zaro bog‘langan qiladi. Biroq, bu jarayon mahalliy madaniyatlarni va qadriyatlarni yo‘qotish xavfini ham tug‘diradi.

Muhokama:

Maqolada olingan natijalar axborotlashgan jamiyat va mafkura o‘rtasidagi murakkab va o‘zaro bog‘liq aloqalarni ko‘rsatdi. Mafkura o‘zgarishlari, ayniqsa, axborot texnologiyalarining rivojlanishi va global kommunikatsiyalarning kuchayishi bilan yanada kuchaygan. Axborotlashgan jamiyatda mafkura va ijtimoiy taraqqiyot o‘rtasidagi aloqalarni tahlil qilish, ularning o‘zaro ta’sirini yaxshiroq tushunishga imkon yaratadi. Global axborot tizimlari va internetning keng tarqalishi, o‘z navbatida, yangi mafkura shakllarini yaratadi va bu jarayon jamiyatlarning siyosiy va madaniy tizimlarida katta o‘zgarishlarga olib kelmoqda.

Biroq, axborotlashgan jamiyatda mafkura va ijtimoiy taraqqiyotning o‘zgarishlari ham yangi muammolarni keltirib chiqaradi. Jamiyatda raqamli axborot oqimlari ko‘payishi, mahalliy

qadriyatlar va madaniyatlar o‘rtasidagi ziddiyatlarni kuchaytirishi mumkin. Shu bilan birga, axborotlashgan jamiyatda erkin fikrlar va yangi ijtimoiy tuzilmalar paydo bo‘lsa-da, ba’zi ijtimoiy guruhlar uchun bu o‘zgarishlar cheklovlarga olib keladi.

Natijada, axborotlashgan jamiyatda mafkura va ijtimoiy taraqqiyot o‘rtasidagi aloqalarni chuqurroq o‘rganish va ularni boshqarish, zamonaviy jamiyatlarning barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, axborotlashgan jamiyatda mafkura va ijtimoiy taraqqiyot o‘rtasidagi aloqalar murakkab va o‘zaro bog‘liq bo‘lib, axborot texnologiyalarining rivojlanishi va global kommunikatsiyalarning kengayishi ijtimoiy tizimlarni, siyosiy tuzilmalari va madaniy qadriyatlarni sezilarli darajada o‘zgartirmoqda. Axborotlashgan jamiyatda mafkura ko‘proq markazlashtirilgan tizimlar orqali emas, balki global axborot tarmoqlari orqali shakllanadi va tarqaladi, bu esa yangi erkinliklar va imkoniyatlarni yaratadi, ammo shu bilan birga, eski ijtimoiy ziddiyatlarni ham keltirib chiqaradi. Globalizatsiya va raqamli texnologiyalar ijtimoiy va siyosiy tizimlarni birlashtirsa-da, ular mahalliy qadriyatlar va madaniyatlar bilan o‘zaro ziddiyatlarni ham kuchaytiradi. Shunday qilib, axborotlashgan jamiyatda mafkura va ijtimoiy taraqqiyot o‘rtasidagi aloqalarni boshqarish, jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun muhim vazifani bajaradi. Jamiyatlarning rivojlanishida yangi mafkura shakllarini ishlab chiqish, erkin va demokratik jamiyatlarni yaratish uchun zarur bo‘lgan ijtimoiy, siyosiy va madaniy tizimlar o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarni chuqur tahlil qilish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bauman, Z. (2000). Liquid Modernity. Polity Press.
2. Castells, M. (2000). The Rise of the Network Society. Blackwell Publishing.
3. Foucault, M. (1977). Discipline and Punish: The Birth of the Prison. Pantheon Books.
4. Habermas, J. (1962). The Structural Transformation of the Public Sphere. MIT Press.